

RAMUNĖS MOTYVAS LIETUVIŲ POEZIJOJE

Sandra Lileikytė, Džiuljeta Maskuliūnienė
Šiaulių universitetas, Humanitarinis fakultetas

Įvadas

Straipsnio tema – paprastosios baltagalvės ramunės motyvas lietuvių poezijoje. Temą inspiravo augalų, gėlių motyvų, ypač ramunės paplitimas poezijoje, to motyvo kilmės klausimas. Tema aktuali, nes ramunės motyvas mokslinėje literatūroje palyginti mažai tyrinėtas. Be to, temą pakurstė ir Šiaulių Povilo Višinskio viešosios bibliotekos bibliotekininkės, kolekcininkės Nijolės Kasparavičienės surinkta gausi ramunės tematikos kolekcija, kurią sudaro ne tik poezija, bet ir prozos kūriniai ar jų ištraukos, informaciniai tekstai, ramunės tema bei įvairūs daiktai: paveikslai, atvirukai, indai, rūbai, papuošalai, etiketės ir kt. Mokslinėje literatūroje ramunės motyvas minimas bendrose apžvalgose. Antai etnologų Pranės Dundulienės, Jono Trinkūno, Mindaugo Bartninko ir kt. darbuose ramunė siejama su Joninių tradicija, minima kaip kupolės sudedamoji dalis. 2006 metais Daugpilio universitete buvo surengta konferencija „Gėlės rusų ir pasaulio literatūroje ir kultūroje“, nagrinėjusi gėlių reikšmę rusų ir pasaulinės literatūros kūrinuose, konferencijos medžiaga buvo išleista atskiru leidiniu (*Филологические чтения: Цветы в русской и мировой литературе и культуре*, Daugpilis: Saule, 2006, 128 p.).

Ramunės motyvo atsiradimą lietuvių poezijoje galima sieti su liaudyje paplitusiais būrimais, baladžių, romanso, pokario dainų tradicija. Minėtinas ir lietuvių bei pasaulinės literatūros kontekstas: Hanso Kristiano Anderseno pasaka „Ramunė“, Johano Volfgango Gėtės „Faustas“, kur Margarita buria ramunės žiedu „myli – nemyli“, Alės Rūtos tekstas „Pasirink ramunę“, Onos Survilaitės pasaka „Ramunė“, Aldonos Liobytės literatūrinė pasaka „Ramunė“. Pastaroji, pasak Linos Valiukaitės, yra paveikusi tris tautosakinės, sakytinės tradicijos pasakų variantus, kadangi tautosakiniai variantai užrašyti vėliau, nei buvo publikuota A. Liobytės pasaka. „Juose yra literatūrinei pasakai būdingos detalės, herojės vardas, lietuviškoms pasakoms nebūdingas personažas“ (Valiukaitė, 2005, p. 111–117).

Straipsnio *tyrimo objektas* – ramunės motyvas, kuris analizuojamas dviem aspektais: ramunė kaip peizažo dalis ir kaip meilės būrimo „myli – nemyli“ atributas.

Darbo tikslas – išanalizuoti ramunės motyvo semantiką ir poetiką.

Uždaviniai: Aptarti ramunės motyvo genezę; išanalizuoti ramunės motyvo variacijas liaudies kūry-

boje ir poezijoje; išanalizuoti stereotipinį ramunės motyvo išskleidimą.

Metodai: istorinis-kultūrinis, lyginamasis ir interpretacinis.

Ramunė – tipizuoto lietuviško peizažo dalis

Ramunė – dažnas augalas Lietuvos gamtovaizdyje: „Paplitusi beveik visoje Europoje, žydi gegužės – rugpjūčio mėn. Auga laukuose, dykvietėse, šiukslynuose, pakelėse“ (Bandzaitienė, 1983, p. 89). Nuo seno žinomos ramunės, ramunėlių gydomosios savybės, augalo patvarumas, ilgas žydėjimo laikas. Dabartinės lietuvių kalbos žodynas pateikia tik vieną šio žodžio reikšmę: „Ramunė *bot.* kvapus graižaziedžių šeimos augalas, piktžolė (*Chamomilla*): *Vaistinė r.* (*Ch. recutita*)“ (DLKŽ). Ramunė žodyne apibrėžiama tik kaip piktžolė, kaip sodo ar darželio gėlė neminama. Tačiau poezijoje yra priešingai, ramunė apdainuojama kaip pievų, darželio, sodo gėlė, bet ne piktžolė. *Ramunė* yra ir populiarus lietuviškas moteriškas asmenvardis: „liet. ramunė – laukų gėlė baltais žiedais“ (Kuzavinis, Savukynas, 2007, p. 271).

Aiškinantis ramunės motyvo poezijoje genezę, nuspręsta elektroniniu būdu pasikonsultuoti su Lietuvių literatūros ir tautosakos instituto etnologe Gražina Kadžyte. Pasak etnologės, „Tautosakoje, dainose, tarp apdainuojamų augalų ramunė pasirodo labai vėlai. Galima teigti, jog greičiausiai XIX a. – pradėjus plisti anoniminės ir autorinės poezijos kūriniais, kurių eilėdara yra dainiška, artima romansams ir tautosakai“ (Kadžytė, 2011). Tarp apdainuojamų ar minimų augalų ramunė aptinkama karinėse-istorinėse ir partizanų dainose. Ramunė čia iškyla kaip gamtos, peizažo dalis:

Ir baltutė ramunė prie kelio

Mums žydės ir šypsisis ramiai.

(Lietuvių liaudies dainynas XXI:
karinės-istorinės dainos 2009, p. 128)

O po kojų man svyra ramunės

Ir rugiagėlių byra žiedai. (Ibid., p. 252)

Pirmoji citata atskleidžia ramunės epitetą – balta, augimo vietą – prie kelio, nuo augalo tarsi sklindantį ramumą ir šilumą (antra eil.). Dainos fragmente minima tik viena ramunė, priešingai yra antrojoje citatoje, – ramunių yra daug, jos svyra po kojomis.

Minima ir rugiagėlė, vienas iš augalų, su kuriais ramunė dažnai vaizduojama poezijoje. Neretai ramunė lietuvių tautosakoje gali būti siejama su liūdesiu, ilgesiu, vasara, partizano mirtimi. Ramunė – kaip atlygis partizanui, kovojusiam už laisvę:

*Jau alpo vasara auksinė,
Ramunė skleidė lapelius,
Pralietas kraujas partizanų
Danguj nušviesdavo kelius. (Ibid., p. 607)
Už tai, kad tėvynę mylėjai,
Už tai, kad netroškai garbės.
O tau, kuris laisvę sukūrei,
Ant kapo ramunės žydės. (Ibid., p. 622)*

Dainų fragmentai išryškina tokias ramunės motyvo reikšmes: ramunė – partizano gėlė, vasaros atributas. Ryškus kontrastas – balti ramunių žiedai ir raudonas kraujas. Augimo vietos – pievos, kapas. Liaudies dainose iškyta tipiškas, atsikartojantis lietuviškas peizažas – ramunių pieva, prie kelio auganti ramunė, vasara, paukščiai, žiogai:

*Griežlė liūdnai dejavo pievoj tarp ramunių,
Ją žiogeliai mokė nuostabių dainų. (Ibid., p. 571)*

Panašūs motyvai pastebimi ir poezijoje. Be ne pats žinomiausias eilėraštis apie ramunę lietuvių poezijoje yra Salomėjos Nėries „Rudenio arimuos“. Piešiamas ryškus kontrastas – plati, didelė erdvė ir smulki gėlė – ramunė. Pabrėžiama balta spalva – baltas smėlis, balta ramunė:

*Barsto baltą smėlį
Širvinta nurimus –
Rymo ramunėlė
Rudenio arimuos. (Nėris, 2001, p. 93)*

Pirmoje strofoje vyravusi ramybė, rymojimas, antroje strofoje virsta dinamiška, negailestinga gamtos neganda:

*Viesulai padaužos
Jau sparnus pakėlę –
Tai blaškys ir laužys
Lauko ramunėlę. (Ibid., p. 93)*

Paskutinėje strofoje retoriškai klausama:

*Kam viena likai tu
Rudenio arimuos? (Ibid., p. 93)*

Čia vėl pasikartoja anksčiau minėtasis kontrastas. Augalo vienatvę galima traktuoti ir kaip lyrinio subjekto dvasinę būseną. Jis, kaip ir ta ramunė arimuose, yra visiškai vienas, o adresuodamas augalui retorinį klausimą, tarsi jį užduoda sau. Eilėraštis atskleidžia dvi prasmes – lyrinio subjekto jauseną ir

tipizuotą lietuvišką peizažą: rudeninis arimas, platūs laukai, laukinė ramunė, vėjai, lietūs.

Ramunės motyvo variaciją randame ir kitos garsios lietuvių poetės – Janinos Degutytės kūryboje. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad J. Degutytės poezijoje apskritai labai ryškūs augalų motyvai. Tarp tokių poetės apdainuojamų augalų yra pienės, aguonos, smilgos, kmynai, našlaitės, taip pat ir ramunė (Daujotytė, 1984, 277). Svarstyti, kodėl dažnai pasirenkami augalai, esantys tarsi tam tikrame užribyje, pakraštyje, neretai laikomi piktžolėmis. Poezijoje jie siejasi su vienatve, liūdesiu, laikinumu, bet kartu simbolizuoja ir lyrinio subjekto dvasios stiprybę. J. Degutytės poezijos semantikos ir poetikos vienovę tyrinėjo viena iš šio straipsnio autorių – Džiuljeta Maskuliūnienė: „Janinos Degutytės <...> eilėraščių ciklas *Piemenaitė karalaitė* (1982) – ryškus ir įdomus gėlių bei apskritai floristinio motyvo išskleidimas lietuvių poezijoje <...>. Aprašomos ne tik tradicinės gėlės – našlaitė, rugiagėlė, bet ir įvairi miškų, pievų, sodybų augalija – asiūklis, pelynas, takažolė ir kt. Kiekvienas eilėraštis – įstabus augalo „portretas“, vis kitokia impresija“ (Maskuliūnienė, 2011, p. 159–165). Toks augalo „portretas“ skleidžiasi ir eilėraštyje „Ramunė“.

*Ramunė – visų išdainuota,
Ramunė – baltai vainikuota,
Lietuviško lauko žvaigždė. (Degutytė, 1982, p. 24)*

Pirmoji strofa atskleidžia augalo populiarumą – visų išdainuota, vienu dažniausių epitetų – baltai vainikuota – pabrėžiamas baltumas ir žiedlapių gausa. Paskutinėje eilutėje gėlė metaforiškai įvardijama lauko žvaigžde pagal ramunės vainiklapių formos panašumą į žvaigždes. Tai ryškus, poetiškas palyginimas, išaukštinantis, idealizuojantis ramunės grožį. Kitose dviejose strofose apibūdinamas ramunės žydėjimo laikas – nuo vasaros pradžios iki vėlyvo rudens:

*Švieti tu laukuos biržely,
Kai kvepia aukšti berželiai,
Kai liūdna, kai linksma – kasdien. (Ibid., p. 24)*

*Švieti tu laukuos kai lietūs,
Kai vėtra neranda sau vietos,
Kai verkia rudens erdvė. (Ibid., p. 24)*

Antroje strofoje išryškėja tipiškas vasaros peizažas: birželio mėnuo, beržai, saulė ir pagrindinis jo komponentas – ramunė. Veiksmažodis „švieti“ čia išryškina gėlės grožį, dar labiau pabrėžia jos baltumą, tarsi priartina prie saulės, jau ir pirmoje strofoje buvo pasakyta, kad ramunė – žvaigždė. Trečiojoje

strofoje tapomas tipizuotas rudens vaizdas: lietūs, vėtra, liūdesys, tačiau ramunė vis tiek „šviečia“. Kontrastuodamos šios dvi strofos tik paryškina ramunės savybes – ilgą žydėjimo laiką, augalo ištvėrmę. Erdvė šiame eilėraštyje atvira, plati, smulkiau nedetalizuojama – vaizduojama tik laukas, kelias. Reikia paminėti ir tai, kad ramunė pateikiama su tokiais pat užribio augalais, piktžolėmis: „Tu – smilgos balta seselė“ (Ibid., p. 24). Apibendrinant galima pasakyti, kad J. Degutytės eilėraštis atskleidžia tipišką ramunės „portretą“, kurio pagrindiniai segmentai – lietuviškumas, laukas, vasara / ruduo, beržai, lietūs, baltumas, šviesa.

Kitame J. Degutytės eilėraštyje ramunė tik minima, tačiau vis tiek sietina su gimtinės peizažu. Ramunė vaizduojama greta kitų augalų, tokių pat pakraščio, užribio (smilgos, rugiagėlės, aguonos, rugių), kurių reikšmė, galima teigti, šiame tekste yra panaši kaip ir ramunės – išryškinti tipizuotą gimtųjų vietų vaizdą: „Daigas kyla. Stiebas ilgas / Žalsvaplaukė galva. / Parugėj – ramunės, smilgos, / Agulonėlė rausva“ (Degutytė, 1979, p. 27).

Kaip gimtųjų vietų peizažo dalis išskylanti ramunė neretai siejama su skausmingais lyrinių subjektų išgyvenimais, ilgesiu. Gražinos Tulauskaitės eilėraštyje „Tėviškei“ gamtos vaizdas atliepia lyrinio subjekto išgyvenimus: „Matau – prie upės karklai laukia, / Ramunės lenkia galveles, / Bet tai ne aš einu per lauką, / O tėviške, lankyt tavęs“ (Tulauskaitė 1969, p. 587). Išskylantis eilėraščio peizažas lyriniam subjektui kelia liūdną, skausmingą nuotaiką: „Atodūsis, užaugęs vėju, / Grakščias palenkęs ramunes, / Kai be tavęs širdis liūdėjo, / Kai laukei, tėviške, manęs“ (Ibid., p. 587). Šiame eilėraštyje ryškus tipizuotas kuklus peizažas – upė, karklai, ramunės, laukas, visa tai – tėviškės vaizdinija, kurios ilgisi lyrinis subjektas. Eilėraštyje ryškus dar vienas ramunės epitetas, paremtas gėlės išvaizdos motyvacija – *grakšti*, tai žmogiška, „moteriška“ savybė.

Dėl netikėtų asociacijų minėtinas Petronėlės Orintaitės eilėraštis „Santa Monica“. Eilėraščio pavadinimas rodo, kad eilėraščio vyksmas dedasi užsienyje (Kalifornija, JAV), pirmoje strofoje jūros vaizdas: „Ties Santa Monica / Paraudus saulė tolin nuriedėjo... / Ties Santa Monica / Žuvėdros sparnas raižo jūros veidą“ (Orintaitė 2002, 221). Antra ir trečia strofos – lyrinio subjekto išgyvenimas, prisiminimas, asociacijos, matant jūros peizažą:

*O vandenyno žiomenų platybėj
Sumirga milijonai žodžių
Tas vienas gintarinis vardas
Ramunė!
Jūrų žalumos gelmių gėlė:
Žiedlapiai – baltų purslų vainikas,
Šerdis – auksinės liepsnos!*

*O mano ji –
Tyriausioji gėlė
Ramunė!*

(Ibid., p. 221)

Ryškus eilėraščio kontrastas – milijonai žodžių ir vienas žodis – ramunė, kuris pirmiausia ir iškyla lyrinio subjekto mintyse. Ramunė prisimenama kaip gintarinis vardas. Epitetą *gintarinis* galima sieti su lietuviškumu, be to, anksčiau buvo minėta, kad Ramunė – ir populiarus lietuviškas vardas. Toliau iškyla ramunės kaip gėlės apibūdinimas, čia randame naujų, netikėtų pasakymų: jūrų žalumos gelmių gėlė – ramunė metaforiškai įvardijama pagal jos stiebo ir lapų tamsią, jūros žalumo spalvą. Žiedų baltumas lyginamas su jūros purslais, putomis, šerdis dėl savo ryškios geltonos spalvos – su auksinėmis liepsnomis. Pabaigoje retoriniu sušukimu įvardijama, kad ramunė – tyriausioji gėlė. Eilėraštis įdomus tuo, kad pateikia dvi ramunės motyvo reikšmes. Antroje strofoje lyrinis subjektas kalba apie žmogų, nes prisimena gintarinį vardą, t. y. lietuvišką asmenvardį – Ramunė. Trečioje strofoje kalbama apie gėlę, kuri lyginama su vandens spalvomis ir įvardijama kaip tyriausioji. Tyrumo epitetas mažiau paplitęs nei kiti, anksčiau minėti baltumo, šviesumo epitetai. Be to, eilėraštis pateikia originalią, netikėtą ramunės motyvo asociaciją su jūra.

Nemaža dalis eiliuotų kūrinių susiję su liūdesio semantika, todėl galima išskirti atskirą eilėraščių grupę apie ramunę, kuriuose ryškus *vienatvės* motyvas, liūdni lyrinio subjekto išgyvenimai.

Nijolės Miliauskaitės eilėraštyje „Pievų ramunės“ šios gėlės vaizduojamos puokštėje kartu su neužmirštuolėmis: „Pievų ramunės, pamerktos puodynėj, saujelė neužmirštuolių, išblukusiom akim, kaip mano močiutės <...>“ (Miliauskaitė 1999, p. 489). Eilėraščio kalbančiajai stebint ant stalo pamerktą sausą puokštę, iškyla močiutės prisiminimas, žadinantis nežinomybės jausmą, liūdesį ir nostalgiją: „Nežinau, kodėl šita puokštė / sukelia tokį liūdesį“ (Ibid., p. 489). Ramunės motyvo semantika – originali. Ramunės motyvo ir senelės vaizdinio sąsaja daugiau nesikartoja nė viename iš tyrimui surinktų eilėraščių. Neužmirštamos senelės vaizdinį, jos prisiminimą galima lyginti su J. Degutytės eilėraštyje „Ant močiutės kelių“ išskylančiu senolės paveikslu. N. Miliauskaitės eilėraštyje neužmirštuolės semantika (tai gėlė, kuri neužmiršta) supinama su ramunės prasmėmis, todėl, galima sakyti, simbolizuoja neįvykstantį prisiminimą.

Auksės Vasaitytės eilėraštyje „Sunku būti pasaka“, liūdnumas kontrastuoja su linksmu ir stebuklingu pasakos pasauliu, akivaizdi aliuzija į anksčiau minėtą Anderseno pasaką „Ramunė“. Eilėraštyje išryškėja mažumo semantika, kuri pateikiama ne tik

žodžiais, bet ir eilėraščio grafika (pateikiamas visas eilėraščio tekstas):

*Atsigulsiu į žiedą ramunės, kad būčiau maža
Pati mažiausia.
Ar suprasite mano skaidrų burtažodį,
Kai vaikščiosiu po mažytį miestą, po žiedo
Gatves
Kur gyvena gelsvi nežiniukai?
Tas miestas labai gražus, bet į jį patekti
Sunku,
Nes aš gyvenu tokiam amžiuje,
Kurio vaikai išmano apie Kosmosą
Ir kurie sako, kad pasakos būna netikros.
O man reikia tikros pasakos!*

Atsigulu į ramunės žiedą.

(Vasaitytė, 1999, p. 4)

Didžiausias eilėraščio kalbančiosios troškimas – patekti į ramunės žiedą, tiksliau sakant, patekti į pasaką, tarsi susitapatinti su ramune, kuri traktuojama kaip pačios pasakos sinonimas. Norint patekti į ją, reikia tapti pačia mažiausia, tokia maža, kaip ir ta ramunė. Akcentuotina, kad ir Anderseno pasakoje vaizduojama ramunė yra labai maža: „Prie namų buvo mažas darželis, aptvertas gražia tvorele, o už tvoros, netoli griovelio, tankioj žalioj žolėj išdygo maža ramunė“ (Andersen, 1984, p. 44–48). Reikia pasakyti, kad ramunė pasakoje, kaip ir analizuojamoje poezijoje, yra užribio augalas – ramunė išdygsta ne darželyje tarp kitų gėlių, bet prie griovio, už tvoros, tankioje žolėje. Eilėraštyje vaizduojamos smulkiausios ramunės vidurio dalelės, kurios įvardijamos kaip „gelsvi nežiniukai“, o visas vidurys – kaip mažytis miestas. Daiktavardis „nežiniukai“ sukelia tam tikrą nežinomybės jausmą, signalizuoja pasakos pasaulio netikėtumą, nežiniukai – maži, paslaptingi pasakų herojai. Atkreiptinas dėmesys į eilėraštyje atskirtus, grafiškai išryškintus žodžius: *pati mažiausia*, *gatves*, *sunku*. Tai tarsi elementai, formuojantys pagrindinę eilėraščio mintį: *pati mažiausia* – aukščiausiojo laipsnio būdvardžiu nuskoma fizinė būseną; *gatvės* – miesto akcentas, kuris kalbančiosios vaizduotėje yra ramunės žiede; *sunku* – apibūdina savijautą – visa, ko ji trokšta, yra, bet tai sunku pasiekti. Eilėraščio kalbančioji retoriškai klausia – „Ar suprasite mano skaidrų burtažodį?“ (Ibid., p. 4), dar paryškindama pasakos poetiką – eilėraščio kalbančioji lyg kokia fėja, stebuklingame mieste taria stebuklingą burtažodį. Tas „burtažodis“ – tai jausmai, išgyvenimai, noras atverti kitiems stebuklingą pasakos pasaulį. Šis eilėrašties kuria tam tikrą realaus ir pasakos pasaulio priešpriešą. Realusis, žemiškasis pasaulis – šaltas, liūdnas, lyrinę heroję skaudina vaikų abejingumas, ryški civilizacijos, technikos įta-

ka („kurio vaikai išmano apie kosmosą“). Eilėraščio kalbančioji negali susitaikyti su šaltu ir susvetimėjusiu pasauliu, todėl trokšta gyventi pasakoje – „O man reikia tikros pasakos!“ (Ibid., p. 4). Kūrinį įrėmina anafora, eilėraščio pradžioje ir pabaigoje pakartotas žodis „atsigulti“. Apibendrinant galima sakyti, kad šis eilėrašties yra viena originaliausių ramunės motyvo interpretacijų.

Netipiškas ramunės motyvo išskleidimas aptinkamas Vytauto Kirkučio eilėraštyje „Ramunės gandalizdyje“. Ramunės vaizduojamos gandro lizde, jų baltumas lyginamas su gandro plunksnomis:

*baltos kaip gandro plunksnos
iškėlusios galvas alkanos
skristų jei neturėtų šaknų*

(Kirkutis, 2003, p. 225)

Citata atskleidžia ir skrydžio motyvą – ramunės skristų, jei neturėtų šaknų. Galima teigti, kad ramunės čia traktuojamos kaip tam tikras išsilaisvinimo, atsiribojimo simbolis.

Eilėrašties sietinas ir su lietuviškumo semantika, nes peizaže vyrauja lietuviškumą simbolizuojantys elementai – gandas, ramunės, pušys, apyniai, lietus. Eilėrašties atspindi liūdną, skausmingą nuotaiką, sužadina laikinumo pojūtį:

*apyniai apsiveja lietu
ir nieko daugiau nepridursi
eina žemė namo*

(Ibid., p. 225)

Ramunės motyvas čia tarsi įrėmina lietaus nuojautą, laukimą:

*moteris moja gandrui
subėga vaikai ir žiūri
debesis ten ar žiedlapis*

(Ibid., p. 225)

Minėtina ir trečia eilėraščių grupė, kuriuose ryški ramunės *personifikacija*: Ramūno Kasparavičiaus „Šokanti ramunė“, Bronės Buivydaitės „Ramunės“, Martyno Vainilaičio „Ramunėlė“.

Įdomus savo forma ir turiniu R. Kasparavičiaus eilėrašties proza „Šokanti ramunė“. Pirmiausia atkreiptinas dėmesys į eilėraščio veiksmo dinamiškumą, tekste keletą kartų pakartota veiksmažodžio liepiamosios nuosakos forma „šok“. Tai lyrinio subjekto kreipimasis į eilėraščio objektą – ramunę. Ypač ryški gėlės personifikacija, kuriamas ramunės žmogiškas paveikslas – veidas, rankos, pirštai: „Šok, šaknys žemėje. / Šok, nebijok, tavo veidas baltas. / Šok šok. / Šok, tavo rankos šakelės. / Šok, nebijok, tavo pirštai – lapeliai dygūs“ (Kasparavičius, 2005). Kelis kartus kartojama frazė – „tu esi ramunė“, taip norint pabrėžti gėlės svarbą, augalo stiprybę. „Empatijos šaly šok, tu esi ramunė. / Šok šok. / Prie Didžiojo Kelio tu esi atkakli ramunė“

(Ibid.). Ramunė čia traktuojama kaip žmogus, mergina, moteris. Išryškėja ir dar vienas netikėtas ramunė apibūdinantis epitetas – atkakli, kuris sietinas su prigimtinė augalo stiprybe.

B. Buivydaitės eilėraštyje „Ramunės“ gėlės yra išaukštinamos, lyrinis subjektas jomis gėrisi. Skirtingai nei kituose eilėraščiuose, čia ramunė ne paprasta gėlė, žiedai įvardijami kaip karališki, o nutįsę lapai lyginami su šilku, atkartojamas ir pastovusis tradicinis baltumo epitetas, įprastas peizažas:

*Šiandien pievoje ramunės
Baltos žydi
O paukšteliai geltonsnapiai
Joms pavydi.*

*Tie karališki vainikai
Ant galvelių,
Tie žalių šilku kasnykai
Ligi kelių.* (Buivydaitė, 1972, p. 33)

Ramunės čia vaizduojamos sužmogintos, kaip mergaitės, princesės: karališki vainikai ant galvelių, žalių šilku kasnykai ligi kelių – karališki, karalaitiški atributai. Norima įteigti, kad ramunės – tai pievų karalaitės, gražiausios gėlės. Ramunės asocijuojasi su linksmumu, gera nuotaika, jos lyginamos su plaštakėmis:

*Lyg plaštakės pievų saulėj
Linksmos sukas,
Smuikelių čirena – griežia
Joms žiogukas.* (Ibid., p. 33)

Kitokia ramunės interpretacija M. Vainilaičio eilėraštyje „Ramunėlė“. Čia ramunė vaizduojama kaip išdykaujanti, visus mylinti ir bučiuojanti mergina: <...> „Baltus žiedlapius bučiuoju / Ir bučiuodama skaičiuoju: –Trys lapeliai nusitiesę / Į pietus, į saulę šviesią. / Du – į rytus, du į šiaurę, / Į šešėlio vėsią taurę / Jau išpilstė raseles <...>“ (Vainilaitis, 1988, p. 59). Ramunė, išskaičiavusi visus pabučiuotuosius eilėraščio pabaigoje, žaismingai klausia: „<...> Gal, bučiuodama visus, / Padariau nežymią klaidą?.. / Jei gu klaidą padariau, / Suskaičiuokite geriau!“ (Ibid., p. 59). Eilėrašties kuria nerimtumo, erotiškumo įspūdį. Ši ramunės motyvo reikšmė kiek prieštarauja anksčiau minėtiems eilėraščiams, kur ramunė yra kuklumo, tyrumo, šviesumo reiškėja.

Taigi, viena vertus, ramunė eilėraščiuose figūruoja kaip tipizuoto peizažo dalis. Tos pačios peizažo dalys vienaip ar kitaip kartojasi visuose šiam tyrimui surinktuose eilėraščiuose bei analizuotose liaudies dainose. Ramunės motyvas yra to peizažo dalis, esminė gija. Galima išskirti tokius pagrindinius tipizuoto peizažo segmentus ir atriboti juos į vietas / erdvės, laiko, augalijos ir epitetų dalis. Vieta ir erdvė

daugelyje eilėraščių yra abstrakti, nekonkretizuota: pakelė, kelias, takelis, paupys, sodas, pieva, laukas, rugienos, kapas. Dažniausias paros laikas – saulėta diena, vidudienis. Ramunės motyvą poezijoje įrėmina du metų laikai – vasara ir ruduo. Toks įrėminimas motyvuotas ilgo ramunės, kaip augalo, žydėjimo ir augimo laiko. Šie metų laikai varijuojami visuose eilėraščiuose ir pateiktų liaudies dainų citatoje. Metų laikai turi tipiškus bruožus: lietūs, vėjas, vėtros, arimai, tušti laukai, niūrūs debesys – ruduo; karštos, saulėtos dienos, paukščiai, žiogai, drugeliai, plaštakės, bitės – vasara. Analizė išryškino ir atskirą grupę pasikartojančių augalų su kuriais vaizduojama ramunė: smilgos, rugiai, rugiagėlės, čiobreliai, kačpėdėlės, aguonos, dobilai. Dažniausi ramunės epitetai – balta, grakšti, kukli, šviesi, tyra, skaišti.

Kita vertus, ramunė atsiskleidžia ir kaip tam tikras vienatvės, liūdesio simbolis, perteikiantis skausmingus, elegiškus išgyvenimus, nuotaikas. Tą parodo ir akcentuotos liaudies dainos, kur ramunė – partizano, liūdesio gėlė. Šviesios semantikos eilėraščių, kur ramunė keltų asociacijas su linksmumu, šviesa, gera nuotaika, yra kur kas mažiau.

Dažnas ramunės motyvo perteikimo būdas – personifikacija. Galima teigti, kad tai suponavo ir pati kalbos sistema, ramunė – „moteriškas“ augalas, kelianti asociacijas su moteriškumu, mergyste, be to, labai paplitęs ir lietuviškas moteriškas vardas *Ramunė*. Neretai remiamasi liaudies dainų poetika ir įvaizdžiais, pasitelkiami sentimentalūs graudeniai.

Ramunė – meilės būrimo „myli – nemyli“ atributas

Etnologė G. Kadžytė (2011) teigia: „Nuo senų laikų, kurie dar nėra net užfiksuoti rašytiniuose šaltiniuose, buvo žinomi būrimai iš žolynų, gėlių bei kitų augalų. To atspindžiai yra išlikę Rasų–Kupolių–Joninių meto apeigose“. Etnologų ir tautosakininkų darbuose ramunė minima kaip kupolės sudedamoji dalis, kuri būdavo renkama per Jonines: „Vasaros solsticijos metu renkami žolynai (ramunės, jonažolės ir kt.) pirmine prasme buvo vadinami Kaupolės žolynais, atnešančiais žmonėms sveikatą, laimę, ginančiais nuo visokių blogybių“ (Dundulienė, 1990, p. 85–86). „Kupolėmis vadintos ramunės, jonažolės, mėlynai, geltonai žydintys augalai ir kt.“ (Trinkūnas, 2003, p. 68). Yra išlikęs ir vienas kitas Joninių šventės burtas, kurio viena iš sudedamųjų dalių yra ramunė: „Į dubenį vandens įdeda ramunę – „merginą“ ir keletą bijūnų – „vaikinių“ su parinktais vardais. Arčiau prie ramunės priplaukęs bijūnas bus merginos bernelis“ (Marcinkevičienė [et al], 2003, p. 177). Pasak etnologės G. Kadžytės, „Būrimui *myli – nemyli* tinka įvairios gėlės, kurių žiedai turi daug

vainiklapių, nes tuomet nenuspėjamas skaičius ir atsakymas. Ramunės labai tam tinka, nes jų labai daug žydi pievose, jos žydi nuo pavasario iki vėlyvo rudens, jų žiedas gražus, iš tolo matomas, vainiklapių tikrai daug...“ (Kadžytė, 2011). G. Kadžytė pažymi, kad būrimams tinka ir dobilai, alyvos (Kadžytė, 2011). Tiksliai šios būrimo formulės genezė nėra visiškai aiški. Etnologas Libertas Klimka daro prielaidą, kad būrimas ramunės žiedu „myli – nemyli“ galėjo į Lietuvą atkelti iš keltų kultūros (Klimka, 2011). Reikia dar kartą akcentuoti G. Kadžytės mintį, kad įvairūs būrimai ir spėjimai buvo žinomi nuo seniausių laikų, apie kuriuos nėra išlikusių rašytinių šaltinių. Remiantis L. Klimkos nuomone, galima teigti, kad tai per įvairių kultūrų sandūras plitęs dalykas. „Tas būrimo būdas ypač dažnas buvo viduramžiais. Tada ramunė turėjo reikšmingą vaidmenį. Riteris, kurio mylimoji pareiškė, kad atiduoda jam savo širdį, turėjo teisę savo skyde pavaizduoti ramunės žiedą. Jei mylimoji nenorėdavo pasakyti nei taip, nei ne, tai dovanodavo jam ramunių vainiką, kurios viduramžių gėlių kalba reiškė: aš dar pagalvosiu. Skandinavų šalių sagose ramunė buvo aukojama meilės deivei Frėjai“ (Jovydienė, 1997). Ramunės, kaip meilės pranašautojos, vaidmenį galima sieti ir su gėlių kalba: „Gėlių kalba, arba selamas, atsirado Persijoje, ten ji buvo vartojama haremuose. Ši kalba be galo sudėtinga, nes svarbi buvo ne tik pati gėlė, bet ir jos vieta puokštėje. Tam tikru būdu įkomponuota gėlė nupjautais dygliais ir lapais reiškė pranešimą, o sumaišyta su kitomis gėlėmis tą pranešimą darė dar aiškesnį.

Pagal jų rūšį ir spalvą net galėjai atspėti dienos metą. Per arabų ir andalūzų dvarus ši kalba pateko į Prancūziją. <...> Ramunė: Ar mylite mane“ (Lesueur-Chalmet, Marny, 2002, p. 77).

Kaip ir daugelis pasaulio tautų, taip ir lietuviai pasižymi didele gausa įvairiausių tikėjimų, burtų ir prietarų. Ypač didelę grupę sudaro meilės ir vedybiniai burtai. (Ši gausi burtų grupė yra išleista atskiru leidiniu: *Meilės magija: Lietuvių vedybiniai ir meilės burtai*, sudarytoja Mirončikienė E., Vilnius: Saulužė, 2000, p. 144.) „Knyga sudaryta remiantis autentiškais tikėjimais, publikuotais stambesniuose XIX–XX a. tautosakiniuose ir etnografiniuose rinkiniuose bei mokslinėje literatūroje“ (Ibid., p. 13). Knygos pratarmėje teigiama, kad spėjimai – tai nekaltas žaidimas su likimu. Žmogus dažnai tesiekia sužinoti savo ateitį, o ne ją pakeisti (Ibid., p. 5). Pratarmės autorius Žilvytis Šaknys išskiria du spėjimo būdus: „Tačiau pats spėjimo būdas gali būti ir pasyvus, ir aktyvus. Pasyvūs reiškinių stebėjimai ir jų aiškinimai spėjant ateitį vadinami omenimis (pavyzdžiui, sapno aiškinimas), aktyvūs veiksmai ateičiai nuspėti ir jų aiškinimai nesiimant pastangų ją keisti (pavyzdžiui,

ėjimas klausyti, iš kur šunys loja) – divinacijomis“ (Ibid., p. 5). „<...> Burtai yra tam tikri tikėjimai ir jais pagrįsti veiksmai, kuriais žmogus savo valiai nori palenkti jį supančią aplinką, gamtinį ir antgamtinį pasaulį priversti tarnauti žmogaus reikalams. Magija, etnologo apibrėžimu, priemonių visuma, kuria žmogus stengiasi palenkti gamtą ir antgamtinę būti“ (Ibid., p. 5). Taigi ramunė – viena iš priemonių, pirmiam meilės susižinojimui patirti. Būrimo, meilės, jausmų tematika varijuojama ir poezijoje. Tai jau literatūrinės kilmės motyvai, suklestėję XX a. pirmojoje pusėje (Kadžytė, p. 2011). Tokias motyvų variacijas ir modifikacijas aptinkame XX a. pab. – XXI a. pr. poezijoje.

Galima skirti dvi eilėraščių grupes. Pirmąją grupę sudaro eilėraščiai, kuriuose yra būrimo motyvas arba aprašytas pats būrimo procesas. Antrąją sudaro eilėraščiai, kuriuose ramunės motyvas siejamas su jaunyste, prisiminimais, išsiskyrimu, meile. Pauliaus Širvio eilėraštyje „Baltoji pasaka“ – dvejoja ramunės motyvo reikšmė. Lyrinis subjektas regi ramunę:

<...> *Ramunėle,
Kur tu pageltai?
Buvo pasaka!
Buvo ir baigės
Nešė nunešė pūgos
Baltai... (Širvys, 1984, p. 57–58)*

Tačiau galima teigti, kad lyrinis subjektas čia mato ir kreipiasi į pievoje esančią ir ramunės žiedu buriančią merginą, kuri lyrinio subjekto vadinama būrėja:

*Nežinau,
Ką man būrei, būrėja,
Kur linkai
Baltu žiedu gėlės...
Tik iš tolo,
Iš tolo žiūrėjau,
Neišdrįsdamas
Rankom paliest. (Ibid., p. 57–58)*

Eilėraštyje ryški meilės nuotaika, praradimo, nežinomybės motyvas, kuris skamba kaip lyrinio subjekto išpažintis:

*Aš bijojau
Nudegint, užpūsti
Palytėjimu
Lūpų karštų--

O, kaip gaila
Iš sapno pabusti
Ir atrast...
Jau nuskintą kitų... (Ibid., p. 57–58)*

Reikia akcentuoti ir šiame eilėraštyje esantį jau anksčiau minėtą pasakos motyvą – visas lyrinio subjekto regėjimas ir jausena įvardijami kaip baltoji pasaka, be to, stiprus meninis palyginimas – ramunių balti žiedai ir krantinčios snaigės, tai tarsi dviejų metų laikų susidūrimas, priešprieša.

Aldonos Dziskienės eilėraštis „Burtagėlė“ kuria tipizuotą ramunės paveikslą: „Linksmuolės burias į pulkus. / Veideliai šviečia saulute, / Sparnelių šlamesys ramus, / Jos dvelkia meile, jaunyste, / Tik skink ir pinki vainikus...“ (Dziskienė, 1998, p. 8). Ramunės siejamos su linksmumu, jaunyste, gera nuotaika. Vainikas iškyla kaip Joninių tradicijos ženklas. Antroje strofoje tiesiogiai kreipiamasi į ramunę, čia ryškus būrimo motyvas, eilėraštis baigiamas retoriniu klausimu: „Prabilk, ramune, vėjuku, / Baltais sparneliais pakuždėk. / Sakyk, ar mylima esu. / Ar neįskaudinsiu širdies, / Kai burtai žiedlapį nuplėš?“ (Ibid., p. 8). Originalus eilėraščio pavadinimas „burtagėlė“ – okazionalizmas, šio žodžio reikšmės *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas* nepateikia.

Ramunės motyvas poezijoje dažniausiai siejamas su paviršutiniška meile, erotiškumu, o lyrinio subjekto išgyvenimai negilūs. Vyrauja ta pati ramunės ir moteriškumo sąsaja, kartojasi ramunės epitetai. Stefanijos Samulėnaitės eilėraštyje ramunė – pievų karalaitė, tarsi tapatinant su mergina įvardijama kaip bekraitė: „Baltažiede ramunėle, / Pievų karalaitė, / Nulenks vėjas tau galvelę, / Tu esi bekraitė“ (Samulėnaitė, 2000, p. 178).

Vytauto Rudoko eilėraštyje „Mergaitės juokas“ išryškėja poezijoje retas buriančio vaikinio motyvas: „Skinu palaukėj ramunes / Ir leidžiu žiedlapius pavėjui. / Namiškiai šaipos iš manęs: / Turbūt kažką įsimylėjai...“ (Rudokas, 1979, p. 54). Lyrinio subjekto akyse iškyla mylimosios paveikslas: „Iš kur jie žino? Iš tiesų / Sapnuoju jos nekaltą sruogą, / Kur tik einu, girdžiu visur / Varpeliais aidintį jos juoką“ (Ibid., p. 54).

Antrosios grupės eilėraščiai atskleidžia ramunės motyvo sąsajas su jaunyste, išsiskyrimu, neretai ramunė yra meilės simbolis. Juditos Vaičiūnaitės eilėraštyje „Laukinės ramunės“ lyrinei herojei stebint laukines ramunes atmintyje iškyla ir buvusios meilės vaizdas. Netikėtai vaizduojamos ir pačios ramunės, stiprus meninis palyginimas:

*Žydi laukinės ramunės,
apdulkusios, baltos ir smulkios,
lyg išsiuvinėtos žolėj, <...>*

(Vaičiūnaitė, 2007, p. 782)

Priešingai nei kituose eilėraščiuose, šiame kūrinyje ramunės dvelkia ne šiluma, šviesa, gera nuotaika, bet šalčiu, žydėjimo erdvė – miestas, be to, ir eilėraščio pradžioje išsakyta tam tikra priešprieša –

apdulkusios, baltos. Tokį epitetą suponavo miesto erdvė, ramunės nebėra visiškai baltos kaip pievose, laukuose, jos vaizduojamos Vilniaus senamiesčio fone:

*čia, prie Šventosios Kotrynos,
bažnyčios šešėly šaltam,
jau vaiduokliškam mūsų senamiesty, <...>*
(Ibid., p. 782)

Ramunių žydėjimo vieta šalta, niūri, liūdna. Vieta eilėraščio kalbančiajai primena buvusią meilę:

*<...>čia, kur kadai ant suoliuko sėdėjom,
kur svaigiai rūkei, –
smilksta mėlynas dūmas benamis,
žydi laukinės ramunės,
glaudžiuisi tų bokštų paunksny
dabar jau tik tavo našlė. (Ibid., p. 782)*

Eilėraštyje ryški laiko slinktis: meilė prasidėjo, kai žydėjo ramunės, meilė pasibaigė, tačiau ramunės tebežydi ir sukelia lyrinei herojei nostalgiką prisiminimą.

Ramunės motyvas ryškus ir Jono Girdzijausko poezijoje. Eilėraštyje „Laukų ramunė“ ramunės yra meilės ženklas – joms pražyodus prasideda ir meilė, eilėraštyje varijuojamas tipišką, tradicinis peizažas ir pastovieji ramunės epitetai: „Sužydėjo jau laukų ramunės / Sužibėjo jų balta spalva / Tik papūtus čia švelniam vėjeliui / Sulingavo kaip jūros banga“ (Girdzijauskas, 2006, p. 39). Lyrinis subjektas kreipiasi į mylimąją, ramunės lyginamos su balta nuotaka: „Tu gėrėsis tų laukų grožybėm / Jos baltuos lyg nuotaka jauna. / Ar ateis dar ta diena laiminga, / Ar nušvis lyg rytmečio žara?“ (Ibid., p. 39). Panašus motyvas ir eilėraštyje „Pražydo ramunės“, tik čia ramunių žydėjimas siejamas ne su meilės pradžia, o pabaiga, išsiskyrimu: „Laukuose jau pražydo ramunės, / Sumirgėjo balti žiedai. / Kelyje ji mane jau palieka... / O širdy jos ilgėsiuos ilgai“ (Ibid., p. 137). Lyrinis subjektas išgyvena nelaimingos meilės skausmą: „Ta meilė tokia paslaptina – / Širdy ji įstrigo giliai... / Bet atsako jos nesulaukiu, / Ji žudo mane mirtinai“ (Ibid., p. 137).

Galima daryti išvadą, kad ramunė, kaip būrimo ir meilės atributas, daugelyje eilėraščių atskleidžia panašiomis reikšmėmis. Meilės lyrikoje ramunė vaizduojama kaip gėlė, sukliantį prisiminimus, kaip išsiskyrimo ar meilės pradžios simbolis. Daugelyje eilėraščių figūroja tie patys, pastovieji epitetai, ramunės vaizdinys tipizuotas, kartojasi tos pačios augimo vietos, augalai ir jų reikšmės. Būrimo motyvas „nušlifluotas“, abstraktus, tipišką. Eilėraščiuose burtas vaizduojamas arba pasakant būrimo formulę, arba paminint ramunę kaip būrimo gėlę, pvz.: burtagėlė. Daugelyje eilėraščių lyri-

nių subjektų išgyvenimai tipiški, paviršutiniški, gilesniu jausmu suskamba tik J. Vaičiūnaitės, P. Širvio eilėraščiai. Ryškios eilėraščių sąsajos su cituotomis liaudies dainomis. Galima teigti, kad eilėraščiai tęsia liaudies dainų tradiciją, kad ramunę vaizduoja kaip su meile ir burtais susijusią gėlę, o netipiškų interpretacijų beveik nepateikia.

Stereotipinis ramunės įvaizdis

Ramunė poezijoje – stereotipu tapęs įvaizdis. „Stereotipas (2) <...> 1. paprasta, banali, nuvalkiota schema, šablonas; <...> 3. *psichol.* Visuomenės sąmonėje funkcionuojantis supaprastintas, schematizuotas, emociškai nuspalvintas kokio nors daikto, asmens, institucijos ir pan. vaizdinys, dažnai paremtas netikromis žiniomis, bet palaikomas tradicijų ir nekeičiamas; <...>“ (Vaitkevičiūtė, 2007, p. 1041).

Akcentuotina, kad tarp eilėraščių yra pasikartojančių motyvų ar ryškių sąsajų su romansine tradicija, estradinėmis dainomis. Ramunės motyvas perteikiamas pasitelkiant net grafomaniškais tapusius poetinius šablonus, populiariosios kultūros ženklus, todėl skaitant kyla *deja vu* jausmas, nuspėjamumo įspūdis: „<...> Jau išgėrėm taure stipraus meilės vyno, / O pabirę šukės nežeidžia širdies <...>. Mūsų meilės takas žolele užžėlė, / O balta ramunė žydi lyg kalta <...>“ (Stašienė, 2006, p. 86); „Aš ramunės žiedą / lankoje nuskyčiau / ir ilgai žiūrėjau / ir ilgai maščiau <...>“ (Damaševičienė, 2004, p. 32); „Žinau, nemėgsti tu ramunių. / Prasta, nesuprasta gėlė / Ir kvapo frezijų neturi, / Neturi skonio „Božulė“. / Jos nesiderina prie „Fordo“, / Jų neatneši dovanų...<...>“ (Kirkilienė, 2004, p. 40–41).

Estradinės dainos „Paklydo ramunė rugiuos“ išpopuliarintas paklydimo motyvas tapo poezijos stereotipu: „Paklydo ramunė rugiuos, / Paklydo, išeiti negali... / O aš kaip jos žiedas ilgiuos, / Ieškodamas į meilę kelio <...>“ (Gaulė). Šias eilutes verta palyginti su poezijos eilutėmis: „<...> Pasiklydo ramunė rugiuos, / Čaižus juokas žiogelių skardėjo, / Kvepėjo medum dobilai / Ir volungės lietų žadėjo“ (Drebulinė, 2005, p. 57), „Aš paklydau pievoje be galo. / Sustojau ir išbrist nebėgaliau. / Ramunėse diena liepsnojusi išbalo, / Apsvaigo debesys nuo dobilų <...> Aš paklydau pievoje plačioj, / Ir palikau pražydsusia gėlė <...>“ (Kairienė, 1968, p. 66).

Yra ir tokių eilėraščių, kuriuose vyrauja vėlyvosios lietuvių liaudies kūrybos motyvai, kūriniui nesuteikiantys meninės vertės, o padarantys jį primityvų, skaitytojo lengvai nuspėjamą: „Dainos simboliai ir įvaizdžiai apibendrina liaudies patyrimą ir ne visad jie tinka lyrikoje reikšti individualiems išgyvenimams. Iš tautosakos „nusirašyti“ skoliniai dažnai yra svetimi, negyvi <...>“ (Martinaitis, 1977, p. 157).

Apibendrinant galima pasakyti, kad neretai poezijoje ramunės motyvas yra perdėm šabloniškas, nekūrybiškai pasikartojantis atskirų poetų eilėraščiuose. Originalių motyvo modifikacijų, kurios iškeltų netikėtą, neįprastą ramunės motyvo reikšmę, nedaug.

Išvados

1. Baltažiedės ramunės motyvo genezė sietina su vėlyvąja XIX a. pab.–XX a. pr. lietuvių tautosaka, plitusia su anonimine poezija, romansų, meilės lyrikos tradicija, liaudies tikėjimais ir būrimais. Poezijos analizė atskleidė baltagalvę ramunę kaip tipizuoto lietuviško peizažo dalį, kuri motyvuoja nuolatinis įvaizdžių kartojimasis – balta ramunė, kelias, pievos, laukai, lietus ir kt. Liaudies dainose ramunė – partizano gėlė. Išryškėjo pastovieji ramunę apibūdinantys epitetai – balta, skaisti, šviesi ir pan.
2. Poezijoje ramunė kelia asociacijas su liūdesiu, skausmingais lyrinių subjektų išgyvenimais, vienviatve, vyrauja liūdno semantikos eilėraščiai. Liūdesio motyvus originaliai atslėidžia Vytauto Kirkučio „Ramunės gandrulizdyje“, Auksės Vasaitytės „Sunku būti pasaka“, Nijolės Miliauskaitės „Pievų ramunės“.
3. Dažnai ramunės motyvas perteikiamas pasitelkiant personifikaciją, kuria atskleidžiama bendra ramunės ir moteriškumo gija. Ramunė poezijoje vaizduojama kaip moteris ar mergina, į kurią kreipiasi lyrinis subjektas. Mylimosios įvardijimas gėlė – romansinės tradicijos atspindys. Viena ryškiausių ramunės personifikacijų yra Ramūno Kasparavičiaus eilėraštyje „Šokanti ramunė“.
4. Būrimo „myli – nemyli“ genezė sietina su nuo senų laikų žinomais būrimais iš augalų, gėlių kalba ir įvairių kultūrų sandūromis. Poezijoje vaizduojama pati būrimo formulė arba, minint ramunę, kalbama apie meilę, jaunystės prisiminimus. Lyrinių subjektų išgyvenimai dažniausiai yra paviršutiniški, nepereinantys į gilesnę išpažintį.
5. Neretai ramunės motyvas atskleidžiamas pasitelkiant grafomaniškus poetinius šablonus, estradinių dainų motyvus, kurie kuria stereotipinį, banalų ramunės motyvo įvaizdį, skaitytojui sukelia nuspėjamumo jausmą.
6. Atliktas tyrimas parodė, kad ramunės motyvas lietuvių poezijoje yra paplitęs, populiarus, ne tik ankstesniųjų poetų klasikų kūryboje (Salomėjos Nėries, Janinos Degutytės, Pauliaus Širvio), bet ir šiuolaikinių autorių poezijoje (Vytautas Kirkučius, Ramūnas Kasparavičius), o ramunės motyvo ir būrimo „myli – nemyli“ genezė verta mokslininkų – literatūrologų, etnologų, istorikų dėmesio.

Šaltiniai

1. Andersen H. K., 1984, Ramunė. *Laukinės gulgės*. Vilnius: Vaga, p. 307.
2. Buivydaitė B., 1979, Ramunės. *Karklo švilpa*. Vilnius: Vaga, p. 63.
3. Damaševičienė I., 2004, Ramunės žiedas. *Esu moteris*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 32.
4. Degutytė J., 1982, Ramunė. *Piemenaitė karalaitė*. Vilnius: Vaga, p. 24.
5. Degutytė J., 1979, Vasara. *Saulėtos dainelės*. Vilnius: Vaga, p. 63.
6. Drebulienė D., 2005, Žolynų takais. *Baltų beržų taku*. Vilnius: Firidas, p. 57.
7. Dziskienė A., 1998, Burtagėlė. *Vėlyva vyturio giesmė*. Vilnius: Atkula, p. 6.
8. Gaulė P. Paklydo ramunė rugiuos. <<http://dainutekstai.lt/r1225/aleksas-lemanas-paklydo-ramune.html>> [2012-04-18].
9. Girdzijauskas J., 2006, Laukų ramunė. Pražydo ramunės. *Gyvenimo kelias*. Kaunas: Naujasis lankas, p. 39.
10. Kairienė A., 1986. Paklydimas. *Detalės*, Brooklyn: Ateitis, p. 66.
11. Kasparavičius R. Šokantiramunė. <<http://www.tekstai.lt/buvo/metai/200511/kasparav.htm>>. [2011-11-14].
12. Kirkilienė S., 2004, Ramunės. *Pilaitės giesmininkai: Vilniaus Pilaitės rajono gyventojų kūryba*. P. 40–41.
13. Kirkutis V., 2003, Ramunės gandraizdyje. *Jungtys*. Šiauliai, p. 225.
14. Miliauskaitė N., 1999, Pievų ramunės. *Sielos labirintas*. Vilnius: Vaga, p. 489.
15. Nėris S., 2001, Rudenio arimuos. *Kaip žydėjimas vyšnios*. Vilnius: Žuvėdra, p. 93.
16. Orintaitė P., 2002, Santa Monika. *Pro mėlyną skliautą*. Vilnius: Vaga, p. 221.
17. Rudokas V., 1979, Mergaitės juokas. *Tolstantis kranatas*. Vilnius: Vaga, 54.
18. Samulėnaitė S., 2000, Baltažiede ramunėle. *Nuo taško iki taško*. Trakai, Vilnius: Spauda, Voruta, p. 178.
19. Stašienė B., 2006, Joninių naktis. *Vaivorykštė: Romiško literatūros kūrybos almanachas*. Vilnius, p. 86.
20. Širvys P., 1984, Baltoji pasaka. *Suraski tą žvaigždėlę*. Vilnius: Vaga, p. 57–58.
21. Tulauskaitė G., 1969, Tėviškei. *Lietuvių poezija I*. Vilnius: Vaga, p. 586, 587.
22. Vaičiūnaitė J., 2007, Laukinės ramunės. *Raštai*. T. 2. P. 230. Vilnius: Gimtasis žodis.
23. Vainilaitis M., 1988, Ramunėlė. *Gegutės šaltinis*. Vilnius: Vyturys, p. 59.
24. Vasaitytė A., 1999, Sunku būti pasaka. Vilnius: Jorūžis, p. 4.
25. Jauna sesė ant grėblio parimus, p. 128–129; Greitai bėga gyvenimo dienos, p. 252; Gana vergauti svetimiesiems, p. 607; Trypia juodbėrelis prie rūtų darželio, p. 571; Pavasariui auštant, iš ryto, p. 622. *Lietuvių liaudies dainynas XXI: karinės-istorinės dainos: Partizanų dainos*, Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas, 2009.

Literatūra

1. Bandzaitienė Z., [et al], 1983, *Vaistinių augalų auginimas*. Vilnius: Mokslas.
2. Daujotytė V., 1984, *Janina Degutytė*. Vilnius: Vaga.
3. Dundulienė P., 1990, *Senovės lietuvių mitologija ir religija*. Vilnius: Mokslas.
4. Jovydienė E., 1997, rugpjūtis, Kodėl ramunei teko meilės orakulo vaidmuo? *Šiaulių naujienos*. Nr. 13.
5. Kadžytė G., elektroninis laiškas, gautas 2011-11-08.
6. Klimka L., elektroninis laiškas, gautas 2011-10-28.
7. Veronique Lesueur-Chalmet; Dominique Marny, 2002, *Meilė: istorija*. Iš prancūzų kalbos vertė Banionytė S. Vilnius: Lietuvos rašytojų sąjungos leidykla.
8. Martinaitis M., 1977, *Poezija ir žodis*. Vilnius: Vaga.
9. Maskuliūnienė Dž., 2011, Semantikos ir poetikos vienvė Janinos Degutytės eilėraščių cikle „Piemenaitė karalaitė“, *Pelėdų takais: lietuvių vaikų literatūros tyrinėjimai*, Šiauliai: VšĮ Šiaulių universiteto leidykla. P. 159–156.
10. Meilės magija: *lietuvių vedybiniai ir meilės burtai*, 2000. Sudarytoja Mirončikienė E., Vilnius: Saulužė.
11. *Kupole Rože: Sekminių – Joninių papročiai ir tautosaka*, 2003. Sudarytojai Marcinkevičienė N., Mukaitė L., ... [et al]. Vilnius: Lietuvių liaudies kultūros centras.
12. Kuzavinis K., Savukynas B., 2007, *Lietuvių vardų kilmės žodynas*. Vilnius: Mokslo ir enciklopedijų leidybos institutas.
13. Trinkūnas J., 2003, *Lietuvių pasaulėjauta: papročiai, apeigos, ženklai*. Vilnius: Diemedis.
14. Žilvytis Šaknys, 2000, *Pratarmė*, iš: *Meilės magija: lietuvių vedybiniai ir meilės burtai*. Sudarytoja Mirončikienė E. Vilnius: Saulužė. P. 5, 141.
15. Valiukaitė L., 2005, Publikuotų tekstų paveiktos pasakos. Iš: *Tautosakos darbai XXII (XXIX)*. Parengė Daugirdaitė V., Ūsaitytė J. Vilnius: Lietuvių literatūros ir tautosakos institutas. P. 111–117.
16. Vaitkevičiūtė V., 2007, *Tarptautinių žodžių žodynas*. Vilnius: Žodynas.
17. *Dabartinės lietuvių kalbos žodynas*. Prieiga internete: <<http://dz.lki.lt/get/43942/>>.
18. Филологические чтения: *Цветы в русской и мировой литературе и культуре*, 2006. Daugpilis: Saule.

THE MOTIF OF A DAISY IN LITHUANIAN POETRY

Sandra Lileikytė, Džiuljeta Maskuliūnienė

Summary

The article deals with the spread of the motif of a daisy in Lithuanian poetry of the 20th–21st centuries. Genesis of the motif of a daisy is linked to the popularity of motifs of plants, love lyrics, the tradition of folklore post-war songs and romances, the context of Lithuanian and world literature in general.

The motif of a daisy is the research object; it is analysed as part of landscape and as an attribute of the love fortune-telling “he loves me, he loves me not”. The major aim of the research is to explore the semantics and poetics of the motif of a daisy.

The analysis revealed several meanings of the motif of a daisy: in poetry, a daisy can be identified with loneliness, sadness, a daisy appears as an attribute of Lithuanianess, the brightest object of landscape. The most typical attributes of landscape: blooming daisies, field, meadow, road, autumn, rain, wind. The second aspect of analysis pointed out the topic of fortune-telling varied in poetry; therefore, the genesis of fortune-telling was needed. According to ethnologists, fortune-telling spread throughout the junctions of various cultures, was known from the ancient times though not recorded in written sources. Diverse superstitions, beliefs were common in the Middle Ages; therefore, the spread of fortune-telling, popularity can be related to the language of flowers, the culture of knights or manors. In Lithuanian culture, various fortune-telling can be related to the ancient traditions of the Rasos / Kupolės festival. Still there is no unanimous opinion of ethnologists regarding this issue. The formula of fortune-telling varies in poetry, a daisy is highlighted as the flower of love, usually unhappy or already faded. The analysis of contemporary Lithuanian poetry (the end of the 20th – the beginning of the 21st century) shows that the motif of a daisy has become a poetical cliché, stereotype. The motif of a daisy is rendered by employing shallow images, signs of popular culture, motives of popular light music songs.

Key words: daisy, motif, poetry, fortune-telling, Lithuanianess, typical landscape, stereotype.

RAMUNĖS MOTYVAS LIETUVIŲ POEZIJOJE

Sandra Lileikytė, Džiuljeta Maskuliūnienė

Santrauka

Straipsnyje analizuojama ramunės motyvo sklaida XX–XXI amžiaus lietuvių poezijoje. Ramunės motyvo genezė sietina apskritai su augalų motyvų populiarumu, meilės lyrika, tautosakine pokario dainų ir romansine tradicija, lietuvių ir pasaulinės literatūros ir kultūros kontekstu.

Tyrimo objektas – lietuvių poezijos ramunės motyvas, kuris analizuojamas kaip peizažo dalis ir kaip meilės būrimo „myli – nemyli“ atributas. Svarbiausias *darbo tikslas* – išanalizuoti ramunės motyvo semantiką ir poetiką.

Analizė išryškino keletą ramunės motyvo reikšmių: ramunė poezijoje gali būti tapatinama su vienatve, liūdesiu, ramunė iškyla kaip lietuviškumo atributas, ryškiausias peizažo objektas. Būdingiausi tipizuoto peizažo atributai – žydinčios ramunės, laukas, pieva, kelias, ruduo, lietus, vėjas. Antrasis analizės aspektas iškėlė poezijoje varijuojamą būrimų tematiką. Būrimas, etnologų teigimu, plito per įvairių kultūrų sandūras, buvo žinomas nuo senų laikų, kurie nėra užfiksuoti rašytiniuose šaltiniuose. Įvairūs prietarai, tikėjimai buvo gajūs viduramžiais, todėl būrimo paplitimas, populiarumas gali būti siejamas su gėlių kalba, riterių ar dvarų kultūra. Lietuvių kultūroje įvairūs būrimai gali būti siejami su senomis Rasų / Kupolių šventės tradicijomis. Vieningos etnologų nuomonės šiuo klausimu kol kas nėra. Būrimo formulė varijuojama poezijoje, ramunė iškeliama kaip meilės gėlė – dažnai nelaimingos arba jau praėjusios. XX a. pab. – XXI a. pr. lietuvių poezijos analizė parodė, kad ramunės motyvas yra tapęs ir poetiniu šablonu, stereotipu. Čia ramunės motyvas perteikiamas pasitelkiant paviršutiniškus įvaizdžius, populiariosios kultūros ženklus, estradinių dainų motyvus.

Prasminiai žodžiai: lietuvių poezija, ramunės motyvas, meilės būrimas, tipizuotas peizažas, stereotipas, lietuviškumas.

Įteikta 2012-09-21